

Авторска справка
за научните трудове на доц. д.п.н. Теодора Стойчева Стоева-
кандидат за участие в конкурс за „Професор“,
в област на висшето образование „Социални, стопански и правни науки“,
професионално направление. 3.2. Психология (Консултативна психология),
обявен в ДВ в бр.62,
за нуждите на катедра „Социална, трудова и педагогическа психология“

Научната продукция на доц. Теодора Стоева е разпределена основно в 3 направления: семейно и родителско консултиране, свързани с детско-родителските отношения и тяхното влияние върху емоционално-поведенческите нарушения при деца и юноши; кризисно консултиране; аспекти на психичната промяна в процеса на психологическо консултиране, свързани с ролята на Аза, на съзнаваните и несъзнавани процеси в тази дейност.

Монографии

„Психологическа помощ за деца и юноши(с фокус към семейството)“

Книгата „Психологическа помощ за деца и юноши (с фокус към семейството) притежава признаци не само на монография, но и на учебник и може да се използва с образователна цел в модула „Възрастово консултиране“ в лекционния курс по Консултативна психология. Тя е причислена към категорията „монографии“ поради пълното, всестранно и задълбочено изследване на специфичен предмет- отношенията родител-дете, тяхното влияние върху възникването и развитието на психологически проблеми в детството и юношеството, с импликации за консултативната практика.

Анализирани са теории за развитието в контекста на доминиращите парадигми в областта на психологията, а именно: психоаналитичната, когнитивистката и бихейвиористичната. Селективно са подбрани теории, които предлагат идеи за взаимодействието между вътрешните процеси и външните фактори (семейната среда) за формирането на индивида и неговото психическо благосъстояние. В контекста на всяка отделна теоретична постановка са експлицирани концептуализации за развитието в норма и патология, респективно- на психичното здраве и нарушение- от гледна точка на вътрешния (биологичен) и външен фактор-семейството. Това е обвързано с основния замисъл на монографията да бъдат разкрити емоционално-поведенческите нарушения пре деца и юноши като обект на психологическо консултиране, доколкото тези нарушения са в най-голяма степен обусловени от външни фактори като семейната среда и могат да бъдат повлияни при психологически интервенции. Предложени са консултативни стратегии за работа с деца и юноши, от гледна точка на представените психологически теории.

Основен акцент в разработката е поставен върху типични за детската и юношеска възраст емоционално-поведенчески нарушения (тревожност, депресия и агресия). Подбрани са конструкти, релевантни на изследваните нарушения, а именно: аз-концепцията и преживяването на вина (като свързано с депресията), връзката майка-дете (като свързана с тревожността); развитието на просоциално поведение и емпатия (като свързани с агресията). На базата на проучване на теоретичните изследвания и практика в областта са изградени и предложени два модела на психологическо консултиране: модел

на психологическо подпомагане на деца с фокус на интервенциите- самото дете и модел на психологическо подпомагане на деца с фокус на интервенциите- семейната система. Очертани са основните подходи на психологическо консултиране в детска възраст, като са разграничени методите на работа при различните психически нарушения в детството.

С оглед на специфичната изследователска цел на монографията, обсъждането на психологическото консултиране в юношеството и дефинирането на норма и патология в този период е отново поставено в контекста на сложното взаимодействие на вътрешни и външни фактори (свързани със семейната среда). Акцентирано е върху типичните психологически трудности, свързани с тревожността, депресията, агресията, суицидното поведение и зависимостта от психоактивни вещества. В тази връзка изведени са конкретни препоръки за консултирането на родителя по отношение на промените, настъпващи в този период в различните психични сфери. Предложена е тристъпкова програма за изграждане на идентичността, което е основен проблем по време на юношеството. Разгледани са подходи на терапия и консултиране, насочени към различните психологически проблеми, присъщи на възрастта.

Систематизирани са основните теории за семейството като фактор за възникването и развитието на емоционално-поведенчески нарушения при деца и юноши. Съществено значение има анализа на една дискутабилна тема, свързана с наказанието. Проследява се еволюцията на идеята за наказание през призмата на разграничението между наказание и насилие. Направен е паралел между семейните дисфункции и родителския стил, като са очертани уменията за ефективно родителство, което е свързано с предложените препоръки при консултирането на родители.

Предложен е нов подход към взаимоотношенията в семейството. Той се основава на приемането на идеята, че общуването между родителя и детето могат да увеличат своя формиращ и преобразуващ потенциал, ако се адаптират постановки от психотерапията, които имат отношение към превенцията на емоционално-поведенчески проблеми. Акцентирано е върху качествената разлика между дейността на професионално подготвено лице, насочена към лечение на детето, и обучението на родителя на умения за създаване на психологически благоприятна среда за превенция на проблеми.

„Азът в психологическата терапия и консултация“

Монографията е част от трилогия, включваща книгите „Емоцията и когницията в психологическата терапия и консултация“ (представена за първа хабилитация) и „Съзнателното и несъзнателното в психологическата терапия и консултиране“, представена в този конкурс. Трилогията има за цел да обозначи и анализира трите основни аспекта на психична промяна в психологическата терапия и консултация, свързани с ролята на емоцията и когницията, Аза, съзнаването и несъзнаването процеси.

В монографията се обосновава тезата, че в различните подходи на психологическа консултация повече или по-малко експлицитно присъстват допускания, свързани с темата за истинския Аз. Макар „облечени“ в различна терминология, основните допускания за постигане на истинския Аз съдържателно се припокриват. Те са свързани с идеята, че по-голямото самоосъзнаване (разграничено от самокритичното самоосъзнаване на несъответствията по отношение на някакъв „измислен“ идеал за себе си), самоприемане и интеграция на фрагментираните (отречени и потиснати) части на Аза се в основата на откриване на същинския Аз. В тази връзка са изведени препоръки, свързани с практиката на пренасочване на вниманието навътре за развитието на осъзнатост по отношение на вътрешния живот и начина, по който го преживява индивида. Анализирани са различните подходи на психологическо консултиране през призмата на идеята за Аза. Формулирани

са обобщения, свързани с тезата за наличието на един общ механизъм, стоящ в основата на процеса на самопостигане. Той е свързан със свалянето на „маските“ една след друга и идентифициране на онова, което сме разпознали като „чуждо“ и с достигане до скритото ядро на личността ни- истинския Аз, с който се отъждествява индивида. Обосновава се тезата, че в различните подходи на психологическо консултиране, при среща с истинския Аз, индивидът ще открие с изненада, че няма нищо „погрешно“ в него и че притежава всичко, от което се нуждае за един пълноценен живот. Експлицира се идеята, че в процеса на самопостигане, не трябва толкова да *създаваме*, колкото да *откриваме* в себе си.

В контекста на психоаналитичната парадигма е акцентирано върху онези подходи, които експлицират конструктът за Аз, а именно себепсихологията на Н.Кohut, разкриващи факторите за развитието на нормален и кохезивен Аз, и теорията на Юнг, в която Азът е основен архетип, притежаващ интегративна функция, която обединява частите на личността(Персона, Сянка, Анима/Анимус) в процеса на индивидуация. От особена значимост за психологическото консултиране е анализа на понятието „Аз“ в хуманистичните/екзистенциални школи, свързани с формулирането на извода, че процесът на консултиране не трябва да е насочен към *създаване* на психически образувания, съобразно някакъв стандарт за психично здраве, а към *освобождение* на „истинския Аз“. Подобна идея е разпозната в трансперсоналния подход на консултиране, според който е необходимо индивидът да се освободи от всички идентификации, за да открие своята тъждественост с „истинския си Аз“. Обстойният анализ на психосоциалните подходи на консултиране е свързан с формулиране на идеята, че социалните интеракции, които се разгръщат по време на консултирането, дават възможност за реорганизация в структурата на Аза.

От гледна точка на обстоятелството, че темата за самопомощ в психологически план става все по-модерна, са предложени упражнения и задачи за самоподпомагане, които позволяват на индивида да излезе извън границата на онова, което вярва за себе си, като изследва по-фундаменталното усещане за това кой е той. Тези упражнения представляват насочено навътре самоизследване, преминаващо през етапите на разпознаване на противоречивите части на себе си, на тяхното признаване и приемане (вместо „изгонването“ им в несъзнаваното), на интегрирането им, което резултира в постигане на цялостност на Аз-структурата. Упражненията и задачите имат за цел постигането на интегритет на Аза, чрез елиминиране на съмненията в себе си и развитието на чувство на дълбоко доверие в собствената същност.

„Съзнаваното и несъзнаваното в психологическата терапия и консултиране“

Монографията е част от трилогия, включваща монографиите „Емоцията и когницията в психологическата терапия и консултация“ и „Азът в психологическата терапия и консултиране“. Както беше отбелязано по-горе трилогията има за цел да обозначи и анализира трите основни аспекта на психична промяна в психологическата терапия и консултация, свързана с ролята на емоцията и когницията, Аза, съзнаваните и несъзнавани процеси.

В монографията се отстоява и обосновава тезата за значимостта на съзнаваните и несъзнаваните процеси в генезиса на психичните проблеми и тяхната роля за възникването на психична промяна в процеса на психологическо консултиране. Направен е систематичен преглед на категориите „съзнавано“ и „несъзнавано“, като е акцентирано върху тяхното интерпретиране в концептуалната рамка а психологията.

Обстойно е анализирана темата за ролята на съзнаваното и несъзнаваното в психоаналитичната консултация за генезиса на психологичните проблеми, доколкото в психоаналитичните разработки този проблем е поставен по най-експлицитен начин. В контекста на психоаналитичния подход психотравмата се третира като обусловена от действието на несъзнателни механизми (като психичните защиты) като основна цел на психоаналитичната терапия и консултация са осъзнаването на изтласканите нагони и преодоляване на Едиповия и Кастрационния комплекс. Това се постига чрез катарзис или анализ на свободните асоциации, които по своята същност са методи за „изравяне“ на психотравмата. Този възглед е преразгледан през призмата на съществуващата противоположна на него идея за необходимостта не от „изравяне“, а от „заравяне“ на психотравмата, означаващо, че психологическата терапия и консултация трябва да са адресирани не към несъзнателната сфера, а към съзнателните механизми. В подкрепа на тази теза се посочват постановки за способността на личността за активно, съзнателно, волево „представяне“ на контрадоводи за неблагоприятното събитие (психотравмата).

Систематично се анализира проблема за съзнателното и несъзнателното в хуманистично/екзистенциалния подход на консултиране. Изведени са изводи в съпоставителен план между този и психоаналитичния подход по отношение на категорията „несъзнавано“. Изводите са обвързани с анализ на различните техники, които се прилагат в терапията и консултирането при тези два подхода.

Проблемът за съзнаваното и несъзнаваното се третира и в когнитивния подход на консултация като са потърсени неговите проекции в педагогическата практика. Особено значение има адаптирането на постановки, свързани с категориите „съзнавано“ „несъзнавано“ от когнитивния подход към консултирането на учители. Предлагат се препоръки за работа с ученика, адресирани към съзнателната/респективно несъзнателна сфера.

Представени са хипно-сугестивни методи, които са специфично терапевтични по характер, адресирани изцяло към несъзнателната сфера на индивида. Те са обсъдени от гледна точка на тяхното значение, не само като повлияващи симптомите на индивида, но и като активиращи резервите на личността.

Категориите „съзнателно“ и „несъзнателно“ са разгледани и в контекста на трансперсоналния подход на терапия и консултация, което е с голяма познавателна стойност, доколкото тези подходи предлагат една радикална гледна точка за „границите“ на човешкото съзнание и неговите възможности.

Колкото модерна, толкова и оригинална е темата за самопомощта в психологически план. Предложени са упражнения за самоподпомагане, свързани с практиката на повишаване на осъзнатостта по отношение на вътрешната и външна реалност в контекста на различните психологически теории.

Учебници

„Психологическа помощ при кризи и екстремални ситуации“

Книгата „Психологическа помощ при кризи и екстремални ситуации“ може да се използва с образователна цел в модула „Кризисно консултиране“ на лекционния курс по Консултативна психология. Тя дава възможност студентите да придобият както теоретични познания в областта, така и да развият уникален стил на консултиране в кризисни ситуации. Темата е изключително актуална, доколкото нараства броя на кризисните ситуации в световен мащаб, което обуславя необходимостта от подготовката

на специалисти да оказват неотложна психологическа подкрепа на жертвите на подобни ситуации. Задачите, които стоят пред специалистите са нови и представляват предизвикателство за тях. В книгата систематично са представени теории и методи на психологическо консултиране, както непосредствено по време на кризисна ситуация, така и на отделните ѝ етапи. Отделните параграфи на книгата са систематизирани в контекста на една методологически издържана теоретична постановка за кризисната ситуация, от която са изведени насоки за ефективна профилактична консултативна дейност. В тази връзка концептуализирани са в общ план -кризата и посттравматичното стресово разстройство, като крайна проява на травматичен стрес при различни ситуации на криза.

Психологията на кризисните ситуации включва както теоретичен аспект, свързан с психологическото функциониране при криза, така и приложен, определящ необходимостта от психологическо консултиране на хората в подобни ситуации. Изтъкната е значимостта на психологическото консултиране при криза, свързана с необходимостта от преодоляване на различни психични нарушения и за профилактиката на психосоматични заболявания. Акцентирано е върху основната задача на консултирането на потърпевшите, свързана с оптимизиране на психическото им състояние и поведение при редуциране на негативните преживявания, оказващи разрушителен ефект върху психичното и соматичното им функциониране.

В книгата се разглеждат кризисни ситуации, третирани в теоретичен план от гледна точка на значимостта им за човека, така и в приложен - по отношение на конкретните способности за преодоляване на травматичния стрес. Формулирани са конкретни препоръки, които могат да са полезни за практикуващите психолози, работещи непосредствено в екстремални условия, така и по отношение на техните по-далечни последици.

В контекста на теорията на посттравматичното стресово разстройство и „кризисната психология“, свързана с развитието на понятието „психична травма“ са представени специфични кризисни ситуации, предизвикващи травматични преживявания. Задълбочено се анализира общия модел на отговор при криза спрямо индивидуалните различия в поведението на индивида, обусловени както от спецификата на кризисната ситуация, така и от различните вътрешни фактори. На базата на проучване на съществуващите модели за кризисни интервенции е разработен обобщен модел на психологическо консултиране при криза. На основата на продуктивен анализ на теоретичните постановки и практика в областта, се формулирани в съпоставителен план основните различия между традиционното консултиране и кризисните интервенции.

Специално място е отделено на обсъждането на посттравматичното стресово разстройство като психологическо следствие на травматичен стрес, обусловен от взаимодействието между индивида и средата. Подчертава се различието между нормалните реакции при стрес, които постепенно затихват, спрямо реакциите, които се хронифицират в зависимост от индивидуалната оценка на преживяното, получената от другите подкрепа и настъпилите след травмата събития.

Обстойно се анализира спецификата на понятието за екстремална ситуация, свързана с обективни обстоятелства, спрямо понятието за криза, с което се обозначават субективни преживявания. Систематично са изложени психологическите аспекти на различни кризисни и екстремални ситуации, както и специфичната за всяка ситуация стратегия на психологическо консултиране, за предотвратяване на последици за потърпевшия. Отделено е специално място за представяне на типични за нашето

съвремие екстремални ситуации, каквито са терористичните атаки. Предложени са примерни практически занятия за груповия формат на консултиране на деца, жертва на насилие, разпределени в различни модули, посветени на различни аспекти на травматичното преживяване, свързани с чувствата и самооценката. Обосновава се виждането, че периодът на криза може да се превърне в уникална възможност за личностен растеж на клиента.

Студии в рецензирани списания

„Влияние на индуцирано позитивно и негативно настроение при лица с и без личностна тревожност, върху оценки за събития с различна валентност“

В материала се разглежда проблема за влиянието на 3 типа настроение-тревожно, неутрално и весело- спрямо изменението в оценките за негативни и позитивни събития. Въведена е диференцираща личностна променлива- личностната тревожност, като фактор, оказващ специфично влияние на настроението върху когнициите. Обосновава се тезата за необходимостта от доразвиване на модела на Bower за асоциативната мрежа, доколкото резултатите показват, че връзката между настроение и когниция не е автоматично. Посочва се необходимостта от отчитане на мотивационния фактор при продуцирането на когниции, който води при нетревожни до промяна на оценките в благоприятна, вместо в неблагоприятна посока при негативно настроение.

Въвеждането както в негативно, така и в позитивно настроение води до промяна в когнициите, и така тяхното манипулиране има значимост за терапията и консултирането на лица с емоционални нарушения.

„Проблемът за регулирането на негативно настроение при личностна тревожност“

Теоретичната база на изследването е модела за асоциативната мрежа, предполагащ съответствие на валентността на актуалното преживяване и продуцираните когниции. Беше установено, че негативното преживяване е причина за негативната когнитивна структура. Беше доказано, че наличието на мотивация за освобождаване от негативното преживяване е причина за използването на стратегии за регулация, и така тази мотивация може да се смята за превантивен фактор по отношение на негативната когнитивна структура, характерна за емоционалните нарушения. Резултатите имат приложна стойност по отношение на терапията и консултативната практика за идентификацията на лица, които са уязвими за възникване на личностна тревожност.

Статии в рецензирани списания

„Семейна среда и психично благосъстояние“

Изследването е посветено на проблема за влиянието на семейната среда върху тревожността, като едно от най-често срещаните емоционални нарушения в детска и юношеска възраст. Установени са взаимовръзките между различните параметри на семейната среда и тревожността при деца и юноши. Анализират се специфичните различия в родителските модели като водят до тревожност. Доказва се, че ключов фактор за развитието на тревожност е възприятието за заплахата на удовлетворяване на потребността от: първо, сигурност и подкрепа в детска възраст при двата пола, а в юношеска- при момчетата, и второ, от самоутвърждаване и постигане на автономност в детска и юношеска възраст- при момчетата. Резултатите от изследването имат приложна стойност, доколкото могат да се използват в семейното консултиране на деца и юноши с тревожност.

„Депресията в детска и юношеска възраст: семеен контекст“

В статията се третира проблема за депресията в детството и юношеството в контекста на парадигматичните подходи: психоаналитичен, бихейвиористичен и когнитивистки. Консистентно е обсъдена и аргументирана тезата за влиянието на семейството, по специално на взаимоотношението родител-дете върху възникването и развитието на това емоционално разстройство. Анализът на депресията в контекста на различните психологически подходи има приложна стойност като съдържа импликации за родителското консултиране.

„Родителски стилове и тревожност в детска и юношеска възраст“

Цел на изследването е да се установи каква е зависимостта между различните форми на родителско поведение и тревожността при деца и юноши. Конструиран и апробиран е авторски въпросник за изследване на родителски стил, даващ възможност за: 1) комплексно изследване на родителския стил, а не на отделни негови аспекти, за да могат да се извлекат изводи на по-високо равнище на обобщеност; 2) по-ясно отграничаване на двуполусния модел в отношенията родител-дете, свързано с противопоставяне на „авторитарния“ спрямо „демократичен“ стил.; 3) по-ясно разграничаване на степента на силово въздействие, което се прилага при налагане на правила от страна на родителя. Разкрити са специфичните особености на родителския стил в детството и юношеството, свързани с тревожността в тези възрастови периоди. Установено е, че ключов фактор за развитие на тревожността в детството е емотивността и емоционална дистанцираност на родителя, а в юношеството-авторитарността на родителя и симбиозата с юношата. Извършено е сравнително проучване, което потвърждава резултатите от изследването. Получените резултати имат приложна стойност за родителското консултиране.

„Емоционална интелигентност и стрес“

Разработката има за цел да проучи влиянието на емоционалната интелигентност върху редуцирането на стрес в професии, които се считат за типично стресогенни като-лекарската, полицейската и учителската. Конструиран е авторски въпросник с пилотна цел за изследване на емоционалната интелигентност на базата на проучване на съществуващи чуждестранни въпросници, свързани с този конструкт. Резултатите потвърждават твърдението, че професионална дейност като полицейската, лекарската и учителската по своята същност са социални, като важен техен аспект е умението за справяне както в обичайни, така и извънредни ситуации на общуване. Беше установено, че емоционалната интелигентност като цяло влияе върху редуцирането на стреса, което обаче е различно при отделните общности. Изследването има не само теоретична, но и приложна стойност за психологическото консултиране. В консултативната работа обект на дейността ще бъде целенасоченото развитие на определено умение, по предварително разработени програми. Препоръчва се създаването на групи за социален тренинг, по отношение на целевите умения, доколкото повечето от тях имат социален характер.

„The role of faith and optimism in coping with stress“

Цел на разработката е изследването на вярата и оптимизма за справянето със стреса и критичните жизнени събития. Извършен е философски и концептуален анализ на същността на вярата и оптимизма. Аргументирано се доказва тезата, че вярата и оптимизма притежават качества, които са протективни спрямо дистреса и стресогенните жизнени събития. Изследването има практическа стойност за психологическото консултиране. Консултантите са призвани да внушават вяра и оптимизъм на своите клиенти, които преминават през критични жизнени събития.

Статии и доклади от конференции, публикувани в сборници

„Влияние на семейния климат върху депресията и тревожността“

Цел на изследването е да се установи какво е влиянието на семейния климат върху депресията и тревожността в периодите на юношество, зряла и напреднала възраст. Разкрити са специфичните параметри на влияние на семейния климат в различните възрастови периоди. Потвърди се теоретичната постановка за зрялата възраст, свързана с допускането, че намаляването на ориентацията към постижение в семейството (свързано с неудовлетворяване на потребността от генеративност, типична за възрастта) ще резултира в завишаване на депресията. Беше опровергана теоретичната постановка за напредналата възраст, свързана с допускането, че намаляването на експресивността в семейството (свързано с неудовлетворяване на потребността от комуникация, възникнала като резултат от дефицита на социални връзки в тази възраст) ще резултира в завишаване на тревожността. Изследването има приложна стойност по отношение на консултативната практика при работа със семейства на лица с тревожност и депресия.

„Family environment influence on the aggression and depression in childhood: Implications to the counselling practice“

В статията се разкрива влиянието на родителските стилове и семейната следа върху агресията и депресията в детска възраст. Беше установено, че общ фактор за развитието на агресия и депресия са семейните конфликти. Резултатите имат практико-приложна стойност, свързана със семейното и родителско консултиране.

„The self in the context of psychodrama“

В тази статия са представени техники за реконструкция на аз-концепта на пациента. Обсъждат се широк спектър от психодраматични техники като -монолога, огледалото, празния стол, бодибюлдинга. Отстоява се идеята, че тези техники съдействат за интеграция на конфликтни аспекти на Аза и за реорганизация на неговата структура. Обосновават се качествата на тези техники като допринасящи за когнитивното реконструиране на емоционалните реакции и за промяна на възприятието за себе си.

„Психологически възгледи за влиянието на родителското поведение върху психичното здраве на децата“

В разработката са представени психологически възгледи за влиянието на родителското поведение върху психичното здраве на децата в контекста на парадигматични за психологическата наука школи: психоанализа, бихейвиоризъм, хуманистична психология. Систематично е проследена еволюцията на психоаналитичните възгледи от ортодоксална теория до съвременна психоанализа. Разгледани са бихейвиористичните възгледи, свързани както с общи постановки от класическата теория, така и с по-специфични, акцентиращи върху детско-родителското

отношение. Приложно значение имат представените хуманистични възгледи, свързани с теории и конкретни указания, отнасящи се до т.нар. Позитивно възпитание. Като цяло, третираните психологически постановки имат не само познавателна, но и приложна значимост, превръщайки се във фундамент на програмите за родителско консултиране.

„Family structure (complete/incomplete family) and emotional-behavioral disorders in children and adolescents“

В статията се изследва проблема за взаимоотношението между пълното и непълно семейство и възникването на емоционални и поведенчески проблеми в детството и юношеството. Емпирично се потвърди допускането, че влиянието на непълното семейство е в пряка връзка с развитието на депресия и агресия при деца и юноши. Резултатите доказват тезата, че майката и бащата имат специфична функция във възпитанието, свързана с потребността на детето от емоционална подкрепа, от една страна, и от авторитет, от друга. Извършено е сравнително проучване, което разкрива културалната специфичност и различия по отношение на тезата, че самотната майка „се прилепва“ към детето си.

„Parental styles and depression in children and adolescents“

В статията се изследва проблема за взаимоотношението между родителското поведение и депресията при деца и юноши. Използвана е авторска оригинална методика за изследване на родителския стил, която дава възможност да се изследват не само базисните родителски стилове, но и допълнителни параметри на родителското поведение. Разкрити са специфичните особености на родителския стил за детството, съответно за юношеството, които са свързани с депресията в тези възрастови периода. Установено е, че емоционалното дистанциране и авторитарността на родителя водят до депресия в детството, а в юношеството – „симбиозата“ с родителя и свръх-протекцията. Извършено е сравнително проучване, което потвърждава резултатите от изследването ни. Получените резултати имат приложна стойност за родителското консултиране.

„Gender differentiation of parental role and emotional-behavioral disorders“

Цел на изследването е да се определи каква е връзката между родителския стил на майката, респективно на бащата, и наличието на емоционално и поведенческо нарушение при деца и юноши. Беше установена специфичната роля на майката, съответно на бащата за възникване на емоционални и поведенчески проблеми в детска и юношеска възраст.

Извършено е сравнително проучване, което потвърждава тезата за значимостта на поведението на бащата спрямо момчетата в детството, и за значимостта на поведението на майката спрямо момичетата в юношеството. Предложени са конкретни препоръки за родителското консултиране, свързано с дозирано „прилагане“ на родителски авторитет, от страна на бащата спрямо момчетата в детството, и необходимостта емпатичност (свързана с обучение на умения за изразяване на чувствата) от страна на майката спрямо момичетата в юношеството.

„Психологическа помощ при терористични актове: импликации за училищните консултантите“

В статията се третира проблема за терористичната атака от гледна точка на нейните психологически последици и възможни интервенции за тяхното преодоляване. Разгледани да общите и специфични психологически реакции при терористична атака като „Стокхолмския синдром“. Представени са кризисните интервенции в индивидуален

и групов формат, като е отделено специално внимание на психологическото консултиране при деца и ученици.

„Parental styles and aggression in children and adolescents“

В статията се третира проблема за влиянието на родителските стилове върху възникването и развитието на агресия при деца и юноши. Установени са специфичните родителски стилове, които водят до агресия в детска и юношеска възраст. Потвърждава се допускането, че авторитарният стил е ключов фактор за възникването на агресия, особено в периода на юношеството. Предложени са конкретни препоръки за родителското консултиране, свързани с необходимостта родителите да бъдат включени в т.нар. обучение на стратегии за управление, отнасящи се до дискутирането на казуси и упражнения по темата за ефективните методи на награждаване и наказване

Публикации, части от авторски монографии

Публикациите: **„Възгледът за аз-а в психоаналитичната теория: Терапевтични импликации“**; **„Възгледът за аз-а в хуманистичната/екзистенциална школа :Терапевтични импликации“**; **„Съзнателното и несъзнателното в психоаналитичната терапия и консултация“**; **„Аз-ът в контекста на когнитивната терапия и консултация“**; **„Съзнателното и несъзнателното в когнитивната терапия и консултация: Импликации за педагогическата практика“**-

(Публикацията е докладвана през 2009 г. на *научната конференция ”Приложна психология и социална практика”-Варна*, стр.284-294 и е публикувана в сборника от доклади); **„Психотерапевтични взаимоотношения в семейството: Един алтернативен подход“**- са части от авторски монографии. Те са представени в конкурса поради различното им предназначение и смисъл- като представени самостоятелно в списания, респективно като елемент от обща концептуална схема в съответните монографии, изложени по-горе.